

Το θέμα των «Δύο Οδών» στον Ποιμένα του Ερμά

Ορθοδοξία / Θεολογία

Άννα Κόλτσιου-Νικήτα, Καθηγήτρια Τμήματος Θεολογίας ΑΠΘ

[Προηγούμενη δημοσίευση: <https://www.pemptousia.gr/?p=162672>]

Ο Ποιμήν του Ερμά

Ο Ποιμήν του Ερμά είναι ένα έργο από το οποίο απουσιάζουν αναφορές στην Παλαιά και την Καινή Διαθήκη[31], ενώ υπάρχουν στοιχεία της αποκαλυπτικής γραμματείας[32]. Στο έργο αυτό διαφοροποιείται, σε σχέση με τα δύο προηγούμενα, ο τρόπος με τον οποίο προσλαμβάνεται και αξιοποιείται η διδασκαλία των «Δύο Οδών».

Οι μαρτυρίες του συντάκτη του έργου για την προσωπική του πορεία προσδίδουν στο έργο έντονο αυτοβιογραφικό χαρακτήρα. Ο «Ποιμήν» είναι ο άγγελος της μετανοίας που εμφανίζεται στον Ερμά και του υπαγορεύει τις Εντολές και τις Παραβολές (συμβολικές οράσεις) τις οποίες αυτός πρέπει να διδάξει στους ανθρώπους[33]. Οι Εντολές είναι κατάλογοι με ηθικά παραγγέλματα που δομούνται σε δυαδική μορφή. Στο πλαίσιο αυτό η διδασκαλία των «Δύο Οδών»

εντάσσεται στην Έκτη Εντολή, η οποία προτρέπει την τήρηση της πίστης και της εγκράτειας. Για την επίτευξη αυτού του στόχου καλείται ο αναγνώστης να ακολουθήσει την οδό της δικαιοσύνης και όχι της αδικίας.

Η οδός της αδικίας είναι *στρεβλή* (στραβή, εσφαλμένη), με ανηφόρες και προσκόμματα, είναι τραχεία, ακανθώδης και βλαβερή για όσους την ακολουθούν. Αντίθετα, η οδός της δικαιοσύνης είναι ορθή, ομαλή και απρόσκοπτη[34].

Οι χαρακτηρισμοί των οδών στο κείμενο αυτό, που απουσιάζουν από τα δύο προηγούμενα έργα, αλλά και από την προηγούμενη ιουδαϊκή παράδοση, ανακαλούν μάλλον την εθνική παράδοση του Ησιόδου και ιδιαίτερα του Κέβητος[35], με ελαφρώς διαφοροποιημένο εννοιολογικό φορτίο.

Οι δυσκολίες του ανηφορικού και δύσβατου δρόμου της Αρετής στον Ησιόδο, εδώ μετατρέπονται στα εμπόδια και αγκάθια που δυσκολεύουν την πρόσβαση στο δίκαιο. Από την άλλη, αντίστοιχα ο δρόμος του δικαίου είναι ομαλός, απρόσκοπτος και απηλλαγμένος από τα αγκάθια της κακίας.

Οι αντιστοιχίες των προσδιορισμών των δύο οδών, που ανακαλεί η περιγραφή στον *Ποιμένα* του Ερμά, εμφανίζονται στην παράθεση των κειμένων που ακολουθεί:

Ποιμήν Ερμά:

δίκαιον **ὀρθὴν** ὁδὸν ἔχει, τὸ δὲ ἄδικον **στρεβλήν**. ... **ὀμαλῆ**, ..., ἀλλ' **ἀνοδίας** καὶ προσκόμματα ... καὶ **τραχεῖᾶ** ἔστι καὶ **ἀκανθώδης**. βλαβερὰ ...**ὀμαλῶς** καὶ **ἀπροσκόπως**.

Πίναξ Κέβητος:

άνοδίας ...τραχείας...πετρώδους ... ανάβασις **στενή** ... καὶ **κρημνούς** ... καλή καὶ **όμαλή** καὶ **εύπόρευτος** καὶ **καθαρά** παντὸς κακοῦ.

Έργα και Ημέραι Ησιόδου:

λείη μὲν ὁδός, μάλα δ' **έγγύθι ναίει**· ... **μακρὸς** δὲ καὶ **ὄρθιος οἶμος** ἐς αὐτὴν / καὶ **τρηχὺς** τὸ πρῶτον· ... **ρήδιη** δὴ ἔπειτα πέλει, **χαλεπή** περ ἑοῦσα.

Όσον αφορά το περιεχόμενο, στον *Ποιμένα* του Ερμά οι «Δύο Οδοί» παρουσιάζονται ως «δύο τρόποι» ενέργειας του ανθρώπου, γεγονός που παραπέμπει στη *Διαθήκη του Ασσήρ*, και περαιτέρω σε μια συγγένεια με το κείμενο της Διαθήκης των 12 Πατριαρχών, και εδράζεται στην παρουσία «δύο πνευμάτων»[36].

[Συνεχίζεται]

[31] Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχουν έμμεσες αναφορές ή θεολογικοί υπαινιγμοί, βλ. Carolyn Osiek, *Shepherd of Hermas: A Commentary on the Shepherd of Hermas*, 1999, σελ. 4 κεξ. Μια απάντηση για την έλλειψη παραπομπής στην αγιογραφική αυθεντία θα ήταν ότι ο Ερμάς προβάλλει τη δική του προφητική αυθεντία.

[32] Βλ. την ενδιαφέρουσα συζήτηση που γίνεται για το χαρακτήρα αυτού του έργου στη σχετική βιβλιογραφία: K. D. Macmillan, "The Sepherd of Hermas, apocalypse or allegory?", *The Princeton Theological Review*, 9 (1911), 61-94· R. Van Deemter, *Der Hirt des Hermas, Apokalypse oder Allegorie?*, Amsterdam 1929 και A. V. Ström, *Der Hirt des Hermas, Allegorie oder Wirklichkeit?*, Upsala-Leipzig 1936.

[33] Το έργο περιλαμβάνει πέντε Οράσεις, δώδεκα Εντολές και δέκα Παραβολές.

[34] τὸ γὰρ δίκαιον ὀρθὴν ὁδὸν ἔχει, τὸ δὲ ἄδικον στρεβλήν. ἀλλὰ σὺ τῇ ὀρθῇ ὁδῷ πορεύου καὶ ὀμαλῇ, τὴν δὲ στρεβλήν ἔασον. 3. ἡ γὰρ στρεβλή ὁδὸς τρίβους οὐκ ἔχει, ἀλλ' ἄνοδίας καὶ προσκόμματα πολλὰ καὶ τραχεῖά ἐστι καὶ ἀκανθώδης. βλαβερά οὖν ἐστι τοῖς ἐν αὐτῇ πορευομένοις. 4. οἱ δὲ τῇ ὀρθῇ ὁδῷ πορευόμενοι ὀμαλῶς περιπατοῦσι καὶ ἀπροσκόπως· οὔτε γὰρ τραχεῖά ἐστιν οὔτε ἀκανθώδης.

[35] Η διαπίστωση αυτή ενισχύει την άποψη ότι υπάρχει εξάρτηση ανάμεσα στα δύο αυτά κείμενα, βλ. Χρήστου, ό.π., σελ. 387. Με το έργο αυτό συνδέει τον *Ποιμένα* του Ερμά και η ως επί το πλείστον «αινιγματική» περί ηθικής αντίληψη και η καθαρά νεοπλατωνική εσχατολογία. Περισσότερα για τη σχέση του έργου

αυτού με τα θρησκευτικά και φιλοσοφικά συστήματα, βλ. Robert Joly, *Le Tableau de Cébès et la philosophie religieuse*, col. *Latomus*, vol. LXI, Bruxelles 1963. Πρβλ. το Υ, πυθαγόρειο σύμβολο του δρόμου της ανθρώπινης ζωής.

[36] Ἄλλὰ νῦν θέλω σοι, φησίν, δηλῶσαι καὶ τὰς δυνάμεις αὐτῶν, ἵνα νοήσης τίς αὐτῶν τίνα δύνάμιν ἔχει καὶ ἐνέργειαν· διπλαῖ γάρ εἰσιν αἱ ἐνέργειαι αὐτῶν. κεῖνται οὖν ἐπὶ δικαίῳ καὶ ἀδίκῳ, Εντολή VI, 1,1. Για την πνευματολογία του Ερμά βλ. Κ. Μπόνη, *Χριστιανική Γραμματεία, ἤτοι Φιλολογική και κριτική ιστορία των Πατέρων και εκκλησιαστικῶν συγγραφέων, I: Οι λεγόμενοι Αποστολικοί πατέρες*, τόμ. I, Αθήνα 1974, σελ. 406-410. Υπάρχει ένα ἔργο με τον τίτλο *Ποιμάνδρης*, που ανήκει σε μια συλλογή κειμένων που ἄρχισε να δημιουργείται από τον 2^ο αιώνα μ. Χ. και σίγουρα πριν τον 3^ο αι. και το οποίο παραδίδεται με το ὄνομα του Ερμή του Τρισεγγίστου, βλ. A. D. Nock, *Conversion. The Old and the New in Religion from Alexander the Great to Augustine of Hippo*, Oxford 1952 (2^η έκδ.), σελ. 3-4. Ὅμως δεν προκύπτει κάποια σχέση με τον *Ποιμένα* του Ερμά, καθώς ο *Ποιμάνδρης* είναι μεταγενέστερο κείμενο.

<http://bit.ly/2tcx4IM>